

e-ISSN 3060-5059

DOI: 10.67227

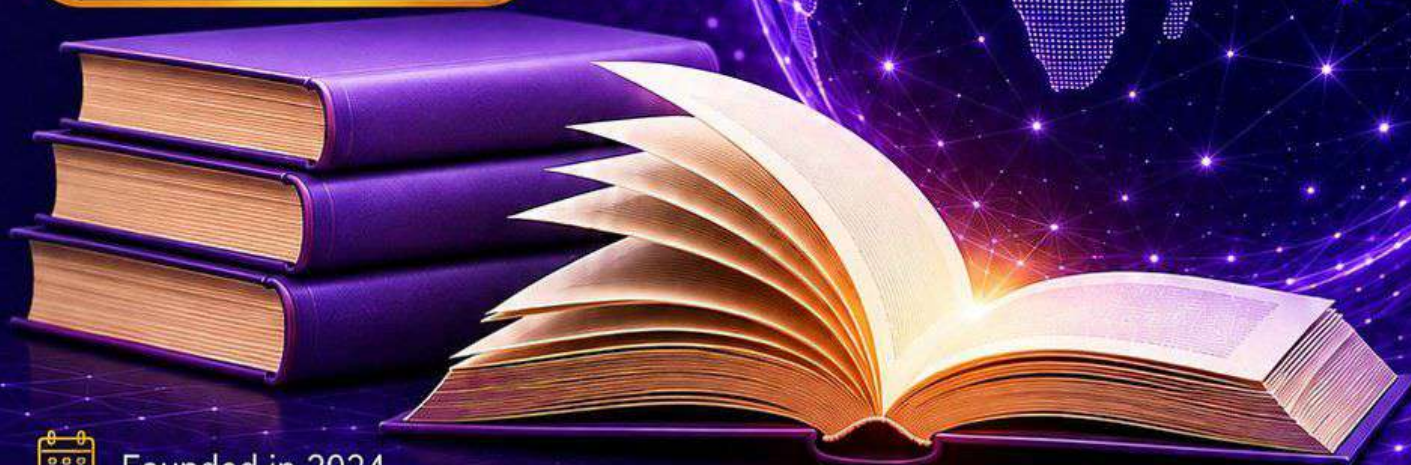
IJTIMOYIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNAL

Scientific and Innovative Research in
Social and Humanitarian Studies

Vol. 3 • Issue 8

2026

Founded in 2024

publishscience.uz

publish_science_journal@mail.ru

PEER REVIEWED • OPEN ACCESS

ARAB AKADEMIYALARINING LEKSIKOGRAFIK TADQIQOTLARI

Mirziyatov Shuhrat

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti(PhD), dotsent

Orcid: <https://orcid.org/0009-0007-9142-6400>

Annotatsiya.

Ushbu matnda arab dunyosidagi yetakchi til akademiyalari (Qohira, Damashq, Bag'dod, Jordaniya, Marokash, Sudan va Jazoir)ning tashkil etilish tarixi, rivojlanish bosqichlari hamda ularning arablashtirish va terminologik standartlashtirish sohasidagi faoliyati tahlil qilingan. Tadqiqotda akademiyalarning lug'atchilik yo'nalishidagi to'rtta asosiy funksiyasi (me'yorlash, sohaviy termin yaratish, unifikatsiya va til merosini qayta ishlash) alohida modellar misolida ko'rsatib berilgan. Shuningdek, zamonaviy arab tilshunosligida xorijiy o'zlashmalarning integratsiyasi, terminologik dubletlarning ko'pligi va ikki tilli lug'atshunoslik tushunchalarining murakkabligi muhokama qilinadi. Maqolada arab tili akademiyalari duch kelayotgan samarasizlik muammolari va ularning sabablari tizimlashtirilgan bo'lib, Arab akademiyalari ittifoqi hamda Arablashtirish bo'yicha muvofiqlashtiruvchi byuro kabi muassasalarning umumiy terminologik baza yaratishdagi o'rni yoritilgan.

Kalit so'zlar: Arab tili akademiyasi, arablashtirish (ta'rib), terminologiya, leksikografiya, Qohira akademiyasi, Damashq maktabi, unifikatsiya, standartlashtirish, terminologik dublet, lingvistik konservatizm.

ЛЕКСИКОГРАФИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ АРАБСКИХ АКАДЕМИЙ

Мирзи́ятлов Шуҳрат

Ташкентский государственный университет востоковедения(PhD), доцент

Аннотация.

В статье анализируются история создания и этапы развития ведущих языковых академий арабского мира, в том числе Каирской, Дамасской, Багдадской, Иорданской, Марокканской, Суданской и Алжирской академий, а также их деятельность в области арабизации и терминологической стандартизации. В исследовании на примере конкретных моделей выделяются четыре основные лексикографические функции академий: нормализация, создание отраслевой терминологии, унификация и переработка языкового наследия. Кроме того, рассматриваются вопросы интеграции иностранных заимствований в современное арабское языкознание, распространённости терминологических дублетов и сложности понятий двуязычной лексикографии. В статье систематизированы проблемы неэффективности, с которыми сталкиваются академии арабского языка, и выявлены их причины. Особое внимание уделено роли таких учреждений, как Союз арабских языковых академий и Бюро координации арабизации, в создании единой терминологической базы.

Ключевые слова: Академия арабского языка, арабизация (та'риб), терминология, лексикография, Каирская академия, Дамасская школа, унификация, стандартизация, терминологический дублет, лингвистический консерватизм.

LEXICOGRAPHIC STUDIES OF ARAB ACADEMIES

Mirziyatov Shuhrat

Tashkent State University of Oriental Studies. Associate Professor

Abstract.

This paper analyzes the history of establishment and stages of development of the leading language academies in the Arab world, including those of Cairo, Damascus, Baghdad, Jordan, Morocco, Sudan, and Algeria, as well as their activities in the fields of Arabization and terminological standardization. The study identifies four major lexicographic functions of these academies—standardization, the creation of specialized terminology, unification, and the revision of the linguistic heritage—and illustrates them through specific models. It also discusses the

integration of foreign borrowings into modern Arabic linguistics, the prevalence of terminological doublets, and the complexity of bilingual lexicography. The article systematizes the problems of inefficiency faced by Arabic language academies and their underlying causes, while highlighting the role of institutions such as the Union of Arab Language Academies and the Arabization Coordination Bureau in establishing a unified terminological database.

Keywords: Arab Language Academy, Arabization (ta'rib), terminology, lexicography, Cairo Academy, Damascus School, unification, standardization, terminological doublet, linguistic conservatism.

Kirish.

Misrda arab tili tarafdorlari o'nlab yillar davomida arab tilini rivojlantirish, uning merosini saqlash hamda taraqqiyot va yangilanish uchun yangi ufqlar ochish maqsadida Arab tili akademiyasini tashkil etishga intilib keldilar. Akademiyani tashkil etishga qilingan ilk urinishlar XIX asrning oxirlariga to'g'ri keladi. 1892-yilda Al-Bakriy akademiyasi tashkil etildi. Misrning buyuk ziyolilari Qohiradagi Al-Bakriy uyida yig'ilib, ushbu g'oyani muhokama qildilar va 1892-yilda Misrda hamda butun arab dunyosida birinchi akademiyani tashkil etishga kelishib oldilar. Ushbu akademiyaga Shayx Muhammad Tavfiq Al-Bakriy, Shayx Muhammad Abdo va mashhur tilshunos Muhammad Ash-Shanqitiy kabi yirik olimlar a'zo bo'ldilar. Akademiya bir necha majlis o'tkazdi, ammo uzoq faoliyat ko'rsata olmadi. Shunga qaramay, uni qayta tiklashga bir necha bor urinishlar qilindi. Darul-Ulum ulamolari o'z klublarida akademiya faoliyatini qayta boshlashga qaror qildilar va arab tiliga oid turli masalalarni muhokama qilishni boshladilar. Bu guruhga doktor Hifniy Nosif, Shayx Muhammad Al-Xudoriy va Shayx Tantoniy Javhariy kabi olimlar kirgan bo'lsa-da, ular hayot bo'lgan davrlarida akademiyani rasman tashkil etishga muvaffaq bo'lolmadilar, ammo bu orzudan voz kechmadilar.

1916-yilda sa'y-harakatlar birlashtirilib, "Dorul-kutub akademiyasi" tashkil etildi. U Misr Davlat kutubxonasi (Dorul-kutub) qoshida faoliyat yuritdi. Bu nodavlat akademiya bo'lib, uni tashkil etish tashabbusi o'sha paytda Dorul-kutub direktori bo'lgan Ahmad Lutfiy As-Sayyid tomonidan ilgari surilgan edi. Uning davridagi ko'plab olim va adabiyotshunoslar turli tadqiqot ishlarida ishtirok etdilar. Akademiya 28 a'zodan iborat bo'lib, uning raisi o'sha davrdagi Al-Azhar shayxi Shayx Salim Al-Bishriy, kotibi esa Ahmad Lutfiy As-Sayyid edi. Akademiya sivilizasiya va jamoat hayotiga oid atamalariga alohida e'tibor qaratdi. Ammo 1919-yil inqilobi davrida akademiya faoliyati tugadi. 1925-yilda uni qayta tiklashga urinish bo'ldi, lekin birinchi majlisdan keyin bu harakat ham muvaffaqiyatsiz yakunlandi.

Yuqorida qayd etilganidek, 1919-yilda Damashqdagi Arab Fanlar Akademiyasi Suriyada o'z faoliyatini boshladi. Uning dastlabki maqsadlaridan biri turk va fransuz tillarining hukmronligiga qarshi arab tilining mavqeini mustahkamlash edi. Bugungi kungacha faol ishini davom ettirayotgan Suriya akademiyasi ilgari Arab ilmiy akademiyasi sifatida tanilgan. Akademiya 1919-yilda Muhammad Kurd Ali rahbarligida Suriyada boshqaruv va ta'limni arablashtirish maqsadida tashkil etilgan. Natijada, arab tilini sevuvchilar, dinga sodiq bo'lganlar, til millatning o'ziga xos xususiyatlari va axloqini ifoda etuvchi, barcha arablarni yagona til atrofida birlashtiruvchi muhim omil ekanini anglagan kishilar bu g'oyaga qarshi kurashdilar va har kim o'z imkoniyati doirasida tilni himoya qilishga kirishdi.

Tadqiqot usullari.

Arab tilidagi so'zlarning morfologik tuzilishi va so'z yasash jarayonlari muammolariga alohida e'tibor qaratgan VM Belkin terminologiyaning lingvistik tahlili va arab tilidagi terminologik va umumiy lug'atning o'zaro ta'siriga alohida e'tibor qaratadi. Bundan tashqari, bu jarayonlar affiksatsiya nazariyasi nuqtai nazaridan ko'rib chiqiladi, bu yerda faqat undoshlardan iborat ildiz keyingi so'z yasash uchun boshlang'ich birlik sifatida tahlil qilinadi. Shuningdek, u arab terminologiyasini standartlashtirish masalalarini ham ko'rib chiqadi, arab terminologiyasining rivojlanishini davrlarga ajratadi, ularning har biri davomida arab olimlari islom huquqi, tilshunoslik, matematika, tarix va poetika kabi sohalarida asl arab terminologiyasini faol ravishda ishlab chiqdilar.

Akademiyalarning arablashtirishga ongli ravishda qilgan sa'y-harakatlari - ya'ni xorijiy atamalarni arab tiliga naturalizasiya orqali integrasiya qilishi - arabcha lug'atni tez modernizasiya qilish uchun juda muhim omil bo'lgan. Darhaqiqat, xorijiy ilmiy lug'atni o'zlashtirish (yasash yoki qarz olish orqali) yangi tushunchalarni qayta ishlashga imkon beradigan eng muhim omillardan biri bo'lgan.

Lug'atlar bu holatni juda yaxshi aks ettiradi: arab lug'atshunoslik an'anasiga ko'ra, lug'at jamoat tomonidan qabul qilingan va qo'llanish orqali mustahkamlangan terminlarni emas, balki lug'at tuzuvchi (leksikograf/terminograf) muhim deb hisoblagan terminlarni o'z ichiga olishi mumkin. Shuning uchun termin tanlashni korpus emas, balki lug'at tuzuvchining (lug'atlar uchun) va tarjimonning (tarjimalar uchun) shaxsiy qarashi belgilaydi.

Natijalar.

Yillar davomida to'plangan natijalar va ilmiy asoslar natijasida Qohira Akademiyasi quyidagi leksikografik ishlarni taqdim qildi:

1. Arabcha lug'atlar jamlanmasini nashr qildi: "الوسيط المعجم" [al-Mu'jam ul-Uasiit] (1960), "القرآن ألفاظ" [Mu'jam Alfaz il-Quraan il-Qariim] (Qur'oni Karimdan olingan so'zlar lug'ati) (1953-1969), "الفلسفي المعجم" [al-Mu'jam ul-Falsafi] (Falsafiy lug'at) (1979), "والفنية العلمية المصطلحات" [al-Mustalahaat ul-'Ilmiya ua al-Fanniya] (ilmiy va texnik atamalar) (1958-yilda birinchi nashr va 2007-yilda qirq yettinchi) va boshqalar;

2. 1934-yildan beri nashr etilayotgan yillik jurnal, 24-soni bilan yiliga ikki marta nashr etila boshlandi. Uning biri to'rtta bo'lim akademiyaning o'zi tomonidan yaratilgan atamalarga, qolganlari esa lingvistik qoidalar, til sohasidagi tadqiqotlar va nazariyalar hamda akademiya a'zolarining ishlariga bag'ishlangan.

Terminologiya sohasidagi faoliyati natijasida Qohira akademiyasi 150 000 ta atamani o'z ichiga olgan 44 ta seriya nashr etdi. Bundan tashqari, akademiya terminologik resurslar va ularning manbalarini to'playdigan, saqlaydigan va tartibga soluvchi ixtisoslashgan kutubxona va kompyuter markazi faoliyat yuritadi.

Iroqda shunga o'xshash ishlarni 1947-yilda tashkil etilgan Bag'dod Fanlar akademiyasi amalga oshiradi. Avvalgi arab akademiyalari singari, ushbu muassasa o'z a'zolarining tadqiqotlarini to'playdigan o'z jurnalini nashr etadi va risolalar, kitoblar va boshqa qimmatli manbalar saqlanadigan o'z kutubxonasini yaratgan.

1976-yilda Iordaniya Hoshimiylar Qirolligi hukumatining farmoniga muvofiq, Arablashtirish, tarjima va bosma qo'mitasi Iordaniya Arab tili akademiyasiga aylantirildi. 1978-yildan beri Akademiya har yili ilmiy jurnal nashr etib, arab leksikologiyasi, terminologiyasi va umuman tilshunoslik bo'yicha tadqiqotlarni nashr etish uchun platforma bo'lib xizmat qiladi.

Marokash Qirolligi Akademiyasi 1977-yilda Rabatda tashkil etilgan va gumanitar fanlar va lingvistik tadqiqotlarni rivojlantirish va muvofiqlashtirishga bag'ishlangan akademik muassasadir. Ushbu Akademiyaning o'ziga xos xususiyati shundaki, u Marokash jamiyatining ko'p tilli tabiatini aks ettiruvchi bir nechta tillardan - arab, fransuz, ispan va ingliz tillaridan foydalanadi. 1980-yildan beri Akademiya tadqiqot natijalarini nashr etish uchun platforma bo'lib xizmat qiladigan har yili "Akademiya" ilmiy jurnalini nashr etib kelmoqda.

Sudan arab tili akademiyasi 1993-yilda tashkil etilgan bo'lib, uning birinchi prezidenti taniqli tilshunos doktor Abdulloh al-Taib edi. Akademiya yiliga ikki marta leksikologiya, terminologiya va lingvistik nazariya bo'yicha maqolalarni o'z ichiga olgan ixtisoslashgan jurnal - مجلة الخرطوم في العربية اللغة مجمع Xartum arab tili akademiyasi jurnali nashr etadi.

Jazoir arab tili akademiyasi 1993-yilda Jazoirdatashkil etilgan va yiliga ikki marta nashr etiladigan hamda arab leksikografiyasi, terminologiyasi, stilistikasi va til siyosati bo'yicha nashrlarni o'z ichiga olgan "مجلة" (Jazoir arab tili akademiyasi jurnali) ilmiy jurnalini nashr etadi.

Zamonaviy standartlashtirishga qaratilgan dastlabki muhim qadamlardan biri Qohirada Arab tili akademiyasining tashkil etilishi bo'lib, u terminologiya standartlarini ishlab chiqishni va yangi so'zlarning qo'llanilishini birlashtirishni boshladi. Shu bilan birga, shunga o'xshash akademiyalar boshqa arab mamlakatlarida (Damashq, Bag'dod va Tunisda) paydo bo'ldi va standartlashtirishni faol ravishda amalga oshirdi.

Munozara.

Arab akademiyalari lug'atchiligining faoliyati tahlil qilinganda 4 ta asosiy model va funktsiya ko'zga tashlanadi:

- **1. Qohira Arab tili akademiyasi (Misr):** "normativ" umumiy lug'atchilik markazi Qohira majma'i arab tilini me'yorlash (norma/qoida) va zamonaviy fan-texnika ehtiyojiga mos ravishda boyitishni asosiy vazifa qilib olgan; buning eng ko'rinadigan natijasi - katta hajmli akademik lug'atlar va terminologik lug'atlar tizimidir. Katta umumiy-akademik lug'atlar "yadrosi" sifatida (*al-Mu'jam al-Kabir*) — Qohira majma'ining eng yirik leksikografik loyihasi bo'lib, hali to'liq tugallanmagan holda tomlar chiqarib borilmoqda. (*al-Mu'jam al-Wasit*) - zamonaviy adabiy til uchun asosiy tayanadigan, keng qo'llaniladigan akademik lug'atdir. Tarmoq/soha terminologiyasida majma' ilmiy qo'mitalar orqali "المصطلحات معاجم" (terminologik lug'atlar) tayyorlaydi. Qohira maktabida lug'atchilik ko'proq normativ-standartlashtiruvchi xarakterga ega: (a) umumiy lug'atlar orqali adabiy me'yorni mustahkamlaydi; (b) tarmoq terminologiyasida "variantlar ko'payib ketishi"ning oldini olishga intiladi.

- **2. Damashq Arab tili akademiyasi (Suriya):** sohaviy-terminologik lug'atlar konveyeri. Damashq majma'ining leksikografik ishi juda amaliy: u turli soha uchun maxsus lug'atlar seriyasini muntazam chiqargan va ro'yxatini ochiq e'lon qiladi. Damashqdan 1960-yillardan boshlab "mutaxassislik lug'atlari" tizimli yo'lga qo'yilgan (masalan, o'rmonchilik/harojat terminlari, arxeologiya, hadis, fizika, kimyo, elektr-elektronika, sifat menejmenti, intellektual mulk, materialshunoslik va hk). Bu seriyaning muhim jihati: soha terminlarini tanlashda tarjima, arablashtirish, ishtiqoq va semantik moslash kabi usullar "lug'at mahsuloti"ga aylanadi - ya'ni qarorlar nazariya sifatida emas, amaliy lug'at sifatida mustahkamlanadi. Tahlil: Damashq maktabi Qohiraga nisbatan "katta umumiy lug'at"dan ko'ra tarmoq terminologiyasini qamrab olishga ko'proq kuch bergan. Bu esa zamonaviy fan/sanoatda arabcha terminlarning ishlatilishiga tezroq ta'sir qiladi (chunki injener/tabib/menejerga tayyor termin kerak).

- **3. Iroq ilmiy akademiyasi (Bag'dod):** terminologik to'plamlar va til merosi nashrlari. Iroq (Bag'dod) akademiyasi haqidagi ochiq ma'lumotlarda uning ishi orasida lug'atlar/mu'jamlar va zamonaviy fanlar

uchun terminlar to'plamlarini nashr etish alohida tilga olinadi. Tahlil: Bag'dod yo'nalishi ko'p holda "ilmiy atamalarni arabchaga muvofiqlash" (standart termin to'plamlari) va ilmiy-merosiy matnlar bilan ishlash (tahqiq/nashr) orqali leksik fondni boyitishga xizmat qiladi. Bu — lug'atchilikni "manba" (meros) va "zamonaviy ehtiyoj" (termin) o'rtasida bog'lovchi model.

• **4. Rabotdagi arablashtirishni muvofiqlashtirish byurosi:** arab dunyosi bo'ylab terminni "unifikasiya" qilish. Rabotdagi Maktub tansiq at-ta'rib (التعريب تنسيق مکتب)ning asosiy vazifasi - turli arab mamlakatlarida bir sohada turlicha ishlatilayotgan terminlarni yagona shaklga keltirish. Shuning uchun u ko'pincha ko'p tilli "mu'jam muvahhad" (عربي–Français–English) turidagi terminologik lug'atlarni chiqaradi. Masalan, COVID-19 terminlari bo'yicha nashrda ham "arab dunyosi miqyosida terminni birxillashtirish" maqsadi ochiq aytilgan. Tahlil: Bu modelning kuchli tomoni - standartlash va muvofiqlashtirish: u alohida bir davlat emas, balki umumarab termin siyosatiga xizmat qiladi. Kamchilik tomoni esa: umumiy (adabiy) lug'atchilikdan ko'ra soha terminologiyasiga ixtisoslashgan.

Akademiylar lug'atchiligining 4 ta funksiyasi:

- Me'yorlash (normativ): adabiy til me'yorini saqlash (Qohirada kuchli).
- Sohaviy termin yaratish va fiksasiya: fan-texnika uchun tayyor termin bazasi (Damashqda juda faol).
- Terminlarni muvofiqlashtirish (unifikasiya): arab mamlakatlari orasida birxil termin (Rabot byurosi modeli).
- Til merosini qayta ishlash: manbalar, klassik lug'atlar/matnlar va ularni ilmiy muomalaga qaytarish (Bag'dodda bu yo'nalish yorqin).

Arab mutaxassislari va arab tilida gaplashuvchi xalq Akademiylar kiritgan terminlardan farqli ravishda o'zlashmalarni tez-tez qo'llaydilar. Vaziyat shu darajadagi, arab tilida ikki tilli va ko'p tilli lug'atlar tuzish ham murakkaban vazifalardan biriga aylanib bormoqda. Bu haqda adabiyotlarda "... bugungi kunda arab tilida maxsus soha terminlarining ikki tilli lug'atlarini yaratish (tilshunoslik sohasi bundan mustasno)–tilda faqat polisemiya hodisasining rivojlanishiga asos bo'lishi..."⁹² haqidagi fikrlar uchraydi.

Bir tomondan, arab mamlakatlarida terminologik dubletlarining (yoki dublikatlarning) ko'pligi arab terminologiyasini birlashtirish zarurligini taqozo etdi. Arab mamlakatlarileksikografik korpusi uchun umumiy terminologiya lug'atini yaratish bu muammoni hal qilishning eng samarali usuli (vositasi) deb hisoblangan. Biroq, terminologiyani birlashtirish kontseptual kategoriyalar va tushunchalarning xilma-xilligi tufayli murakkablashdi. Arab terminologiyasidagi nomuvofiqliklar muammosiga bag'ishlangan ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish arab tadqiqotchilari va tilshunoslari o'rtasida yagona metodologik asosning yo'qligini ko'rsatadi. Bu holat tizimsiz tadqiqotlarning paydo bo'lishiga olib keldi, bu esa terminologik standartlashtirishga yagona yondashuvlarni ishlab chiqishga to'sqinlik qildi. Bundan tashqari, umumiy ilmiy atamalarning ma'nolarini yetkazishdagi noaniqlik so'zma-so'z, so'zma-so'z tarjimaga moyillikning ustunligi bilan bog'liq bo'lib, bu ko'pincha asl ma'noning buzilishiga olib keldi. Ushbu strategiyaning sabablaridan biri atamalarning batafsil leksik va semantik tahlilining yo'qligi, shuningdek, tarjimada professional malakaning yetarli emasligi edi.

Hozirgi vaqtda arab tili akademiylarining samarasizligining uchta asosiy sababini aniqlash mumkin:

- **Birinchidan**, akademiylarning reaksiyalari odatda noto'g'ri shakllangan atama tilda allaqachon qo'llanilganda sodir bo'ladi.
- **Ikkinchidan**, akademiylarning konservatizmi, ba'zan hatto haddan tashqari, shuningdek, ularning qattiq va murakkab qoidalari so'z boyligini modernizatsiya qilish uchun qulay sharoit yaratmaydi.
- **Uchinchidan**, akademiylar soni va ularning geografik va madaniy tafovuti ularning ishi vaqtinchalik ekanligini va ularning harakatlari va tavsiyalari ko'pincha qarama-qarshi ekanligini anglatadi⁹³.

Xulosa.

Bu akademiylarning barchasi til siyosatida va arab terminologiyasini metodologik asoslashda muhim rol o'ynaydi, bu esa zamonaviy davrda arab tilida so'zlashuvchi dunyoning madaniy va ilmiy yutuqlarini mustahkamlashga hissa qo'shadi. Akademiylarning maqsadi ishlatilgan xorijiy so'zlar o'rniga mahalliy arab so'zlarini qayta tiklash edi.

Arab Davlatlari Ligasi tashabbusi bilan arab tili akademiylari faoliyatini muvofiqlashtirish va arab dunyosida ilmiy terminologiyani standartlashtirish uchun Qohirada joylashgan Arab akademiylari ittifoqi tashkil etildi. Ittifoq muntazam ravishda terminologiya, arablashtirish va tilni standartlashtirish bo'yicha ilmiy seminarlar tashkil qiladi, jumladan, huquq, tibbiyot, geologiya, neft sanoati va axborot texnologiyalari kabi ixtisoslashgan sohalarida. Home chiqish bilan shug'ullanadi.

Arab tili institutlarining terminologiyani o'rganishga qaratilgan ilmiy ishi an'anaviy ravishda konservativ yondashuv va arab tilini xorijiy leksik ta'sirdan maksimal darajada himoya qilish bilan tavsiflangan. Biroq, akademiylar tomonidan nashr etilgan terminologik lug'atlar fan, texnologiya va jamoat hayotining turli sohalarida so'zlardan foydalanish normalarini belgilashda tayanch vosita bo'lib xizmat qilmoqda.

1. Belkin, V. M. (1975). *Arabskaya leksikologiya* [Arab leksikologiyasi]. Moskva: Izdatelstvo MGU. (Matndagi affiksatsiya, ildiz-negiz va arab terminologiyasini davrlashtirish qismi ushbu fundamental asarga tayanadi).
2. Belkin, V. M. (1980). *Formation and development of Arabic scientific terminology* [Arab ilmiy terminologiyasining shakllanishi va rivojlanishi]. Moscow.
3. Kurd Ali, Muhammad. (1934). *Al-Muzakkirat* [Xotiralar]. Damashq: Majma' al-Lughah al-Arabiyyah. (Damashq akademiyasining tashkil etilishi va 1919-yildagi faoliyati haqida).
4. Majma' al-Lughah al-Arabiyyah bi-al-Qahirah. (1960). *Al-Mu'jam al-Wasit*. Qohira. (Matnda qayd etilgan 1960-yilgi nashr).
5. Stetkevych, J. (1970). *The Modern Arabic Literary Language: Lexical and Stylistic Developments*. Chicago: University of Chicago Press. (Arab akademiyalarining neologizmlar va xorijiy atamalarni naturalizatsiya qilishga bo'lgan konservativ yondashuvi va samarasizlik sabablari tahlili).
6. Al-Kasimi, Ali. (1977). *Linguistics and Bilingual Dictionaries*. Leiden: E. J. Brill. (Ikki tilli lug'atlar tuzishdagi polisemiya va konseptual xilma-xillik muammolari haqida).
7. Shraybom Shvitiel, Avihai. (1995). "The Role of the Arabic Language Academies in the Revival of the Arabic Language". *Journal of Semitic Studies*, 40(2), 305-327. (Akademiylarning kechikkan reaksiyalari va geografik tarqoqligi haqidagi qism uchun).
8. Скворцова И. В. Особенности экономической терминологии современного арабского литературного языка: на материале арабской прессы начала XXI века: Автореф. дис... канд. филол. наук. – М., 2008. – С. 23.

إبراهيم السمرع . تطوير اللغة العربية في العصر الحديث. القاهرة ص. 469-467